

کلمه انقلاب برای هرکس می تواند معنای مختلفی داشته باشد. برای شخصی تداعی گر دوران دعوای بلوک شرق با غرب یا شاید همین انقلاب اسامی سال ۵۷ خودمان؛ یا برای شخص دیگری تداعی گر میدانی در تهران، حد فاصل چهارراه ولیعصر تا چهارراه توحید باشد.

هانا آرنت، هایدگر، یاسپرس و دیگران

هانا آرنت، امپریالیسم، یهودی ستیزی، توتالیتراریسم و مفاهیم دیگر

آرنت، آیشمن، اورشلیم و وضع بشر

آرنت، حال که توضیح داد از دست چه هیولایی به اسم حکومت‌های توتالیتر در اروپا فرار کرده و انقلاب‌ها را درنوردید و آزادی مدنظرش را تبیین کرد و انگار به آرامشی نسبی رسید، سراغ تحلیل وضع بشر رفت. کتاب مهم بعدی او، با عقبه‌ای که او از سیاست مدرن و اشکال جدید ترسناک‌اش یعنی نازیسم و نئینیسیم نشان داد؛ عنوان می‌کند که این دوران سیاه و نتیجه‌غایی انسان حتی برای ارسطو و منتسکیو هم قابل پیش‌بینی نبود. آرنت که قبل‌تر در کتاب دیگری به مقوله خشونت پرداخته بود، با ادامه همان، به موضوع ترور می‌پردازد. آرنت از واژه ترور که مختص نظام‌های توتالیتر و تمامیت‌خواه است وام می‌گیرد تا وضعیتی را عنوان کند؛ وضعیتی که در آن دیگر ترور یک وسیله برای ترساندن توده‌های مردم و پیشبرد هدف‌های سیاسی حاکمیت نیست، بلکه ترور تبدیل به بخشی از جامعه سیاسی شده است.

او می‌گوید: در چنین جامعه‌ای شهروندان از یکدیگر می‌ترسند و ما با یک بحران شهروندی رو به رو هستیم. از دید آرنت، این بحران شهروندی می‌تواند منجر به بحران اندیشه شود، چون در چنین فضایی جایی برای گفت‌وگو و بحث و تبیین نظریات باقی نمی‌ماند. به گفته او از آنجا که فکر امری گفت‌وگومحور است، بنابراین پایان گفت‌وگو، همان پایان فکر است. از آنجا که فکر کردن به انسان‌ها قدرت دآوری درمورد شر را می‌دهد، بنابراین عدم تفکر، قدرت مبارزه با شر را از آنان می‌گیرد.

در چنین وضعیت و توصیفی از دنیا و انسان مدرن، آرنت برای مشاهده اعدام آیشمن به اسرائیل می‌رود. معاون بلندمرتبه هیتلر که توسط موصاد در آرژانتین دستگیر شده و برای بازجویی و اعدام او را به اورشلیم برده‌اند. سوزهای برای آرنت یهودی سکولار، تا کتاب بعدی‌اش را با نام آیشمن در اورشلیم؛ ابتداء شر را بنویسد و مخاطب را با این سؤال در این نقطه از حال و احوال جهان رها کند که کدام شر؟

اگر مدت زمانی که طول کشید تا کتاب زندگینامه راجح فارنهایم؛ زندگی یک زن یهودی، نوشته شود را حساب نکنیم، اولین کتاب هانا آرنت همین توتالیتراریسم است. اولین کتابی که نتیجه همان فراز و نشیب‌های زندگی در آلمان نازی و همصحبیتی با کمونیست‌ها بود. کتابی برای شرح دو حکومت تمامیت‌خواه قرن بیستم که برپایه نازیسم و نئینیسیم شکل گرفته بود. آرنت ویژگی‌های اعمال قدرت و صفات این حکومت‌ها را که اصطلاحاً به آنها توتالیتر می‌گویند، توضیح می‌دهد. در بخش‌هایی از کتاب آرنت پا را از توضیح صرف فلسفی - سیاسی فراتر گذاشته و انگار به روانکاوی نظام‌های ایدئولوژیک و انسان تحت سلطه این تفکرات می‌پردازد. آرنت کامل توضیح می‌دهد، که سیاست چیزی نیست جز همین رفتارها و کردارهای عمومی ما، چیزی که اصطلاحاً در علوم اجتماعی می‌گویند، کنش. چیزی باعث عامل بودن و فاعل بودن انسان می‌شود، تا با اختیار خودش به سمت آزادی حرکت کند که یکی از

محمد وحیدی خبرنگار

کلمه انقلاب برای هرکس می تواند معنای مختلفی داشته باشد. برای شخصی تداعی گر دوران دعوای بلوک شرق با غرب یا شاید همین انقلاب اسلامی سال ۵۷ خودمان؛ یا برای شخص دیگری تداعی گر میدانی در تهران، حد فاصل چهارراه ولیعصر تا چهارراه توحید باشد. هر فکری که راجع به انقلاب بکنید، قطعاً این روزها، این کلمه را بسیار شنیدید. بخصوص از آدم‌هایی که به قیافه‌شان نمی‌خورد که تحصیلکرده علوم اجتماعی یا سیاسی باشند. اتفاقات اخیر، کلمه انقلاب، حکومت‌های تمامیت‌خواه و توتالیتر را، درست یا غلط، سر زبان‌ها انداخت. به طوری که فضای نشر و کتاب هم به‌صورت عجیبی، تحت تأثیر همین جو، روی تجدید چاپ و تبلیغ کتاب‌هایی درمورد بلوک شرق، سرگذشت لنین و استالین و مفهوم انقلاب، مانور داد. بخصوص، روی آثار و آرا زنی یهودی، که از دست نازی‌ها و گشتاپو به فرانسه و بعد آمریکا، پناه برده بود.

نگاهی به آرنت، ستاره این روزهای بازار نشر ایران

هانا آرنت، زن، یهودیت و چیزهای دیگری

بلوک شرق در دوران جنگ سرد. بگذریم که آرنت در آلمان نازی، به خاطر پناه دادن به کمونیست‌ها توسط گشتاپو بازداشت شد، اما در سیر تحولی افکارش کلابه نظام‌های ایدئولوژیک، حتی ایدئولوژی لیبرال، را هم زد. به طور غیرمستقیم و ناخودآگاه، برای مخاطب هم شنیدن نظریات یک زن یهودی تحت فشار و دستگیر شده شنیدنی‌تر و قاعدتاً قابل استنادتر هست، تا مثلاً مردی مسیحی، که کیلومترها دورتر در آمریکا زندگی می‌کند. قضیه برای خوانندگان آثار او، بخصوص در کشورهای مثل ایران، زمانی جالب‌تر می‌شود که می‌فهمند او شاگرد هایدگر بوده. بعد از راه به جایی نبردن از لحاظ وابستگی عاطفی، به وابستگی فکری فلسفی رضایت داده و تحت عنوان عشق و سنت آگوستین که بعداً سراغ یاسپرس می‌رود. استاد رساله آرنت، سرانجام می‌شود. همین نام هایدگر و یاسپرس برای آچمز شدن روشنفکران کافیت. بماند که چند سال بعد در فرانسه رفیق گرمابه و گلستان آدورنو و والتر بنیامین می‌شود و آثار آدورنو را به آمریکا می‌برد و برای یادگیری بهتر زبان انگلیسی، ترجمه می‌کند. باید ابتدا به ساکن، به ذهن و روان مخاطب جهان سومی و آمریکای دهه چهل و پنجاه میلادی حق داد. پکیج شدت کامل است. زنی یهودی اما سکولار و رنج کشیده و تبعید شده، با کوله‌باری از تجربه با هایدگر و یاسپرس، که هرآنچه از مفهوم توتالیتراریسم و امپریالیسم و یهودی ستیزی، ذیل تعریف حکومت‌های تمامیت‌خواه بگوید، فصل الخطاب است.

هانا آرنت، انقلاب، فرانسه، آمریکا و جاهایی دیگر

آرنت با همان عقبه آزادی و امر خصوصی و عمومی سراغ انقلاب‌ها می‌رود و کتاب بعدی را می‌نویسد. شاید بتوان گفت بعد از دیدن فرانسه و بعد رفتن به آمریکا، با کتاب انقلاب خواست مقایسه‌ای کند بین این دو کشور و شرایط ظهور و بروز آزادی از منظر خودش را در این دو به اصطلاح مهد تمدن مدرن بسنجد. آرنت انقلاب‌های فرانسه و آمریکا را مقابل یکدیگر قرار می‌دهد. دو انقلابی که در ظاهر هر دو برای رسیدن به آزادی صورت گرفتند. اما از دید آرنت تفاوت‌هایی در نتیجه و باطن آنها وجود دارد. هرچند که ممکن است برای خواننده این شبهه به وجود بیاید که مگر شعار انقلابیون فرانسه آزادی، برادری و برابری نبود؟ و مگر اصلاً رنگ پرچم فرانسه بر مبنای این سه اصل بنا نشده؟ یا چه کسی منکر آن است که آزادی در فرانسه با قدمت تاریخی بیشتر، در بعضی حوزه‌ها از آمریکای مهاجرپذیر، بیشتر است. اما آرنت مشکل انقلاب فرانسه را در تلاش برای رسیدن به رفاه اجتماعی و سطح طبقه اجتماعی بالاتر بیان می‌کند. از دید او تلاش انقلابیون برای حل مسأله اجتماعی و اقتصادی موجب شکست اهداف انقلاب

اتفاقات اخیر، کلمه انقلاب، تمامیت‌خواه و توتالیتر را، درست یا غلط، سر زبان‌ها انداخت به طوری که فضای نشر و کتاب هم به‌صورت عجیبی، تحت تأثیر همین جو، روی تجدید چاپ و تبلیغ کتاب‌هایی درمورد بلوک شرق، سرگذشت لنین و استالین و مفهوم انقلاب، مانور داد. بخصوص، روی آثار و آرا زنی یهودی، که از دست نازی‌ها و گشتاپو به فرانسه و بعد آمریکا، پناه برده بود.